

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ σέ δρόμους ποιμαντικής διακονίας

Σχόλια καὶ συμπεράσματα ἀπὸ ἓνα συνέδριο*

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μέ τὴν ἐναρκτήρια ὁμιλία τοῦ Συνεδρίου ἐκ μέρους τῆς κ. Mary Ellen Avery «*Ποιό εἶναι τὸ πραγματικὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ;*» οἱ συνέδριοι ἐνατειύσαμε τὸ μέλλον, θέσαμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸ τῶν εὐθυνῶν μας. Θελήσαμε νὰ ἔχουμε τρόπον τινὰ ἀντίκρουμα ἓνα παιδί ὄχι πὸν νὰ μετράει τ' ἄστρα ἀλλὰ τὰ λόγια μας, τὰ λόγια ἐκεῖνα πὸν ὅμως θὰ καθορίσουν τὴν πράξη μας γιὰ τὴ διάσωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Πραγματικά, ἦταν νὰ θαυμάζει κανεὶς, πῶς τόσοι ἄνθρωποι συναθροίσθησαν στὸν ἱερὸ τόπο τῶν Δελφῶν γιὰ νὰ μεταφέρουν νέο μήνυμα, μία νέα διακήρυξη πρὸς τὴν Ἀνθρωπότητα, ἓνα «σχέδιο σωτηρίας» γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ κίνδυνος μιᾶς μαζικῆς καταστροφῆς τῆς ζωῆς στὸν πλανήτη γῆ, ἀφοῦ θὰ εἶχαν μελετήσει πρὶν τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκεῖνα, πὸν θὰ ἦσαν δυνατὸν νὰ εὐνοήσουν ἢ νὰ ἀποτρέψουν μιὰ τέτοια καταστροφή.

Δέν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαριθμήσουμε ἓνα ἓνα τὰ «*στρογγυλά τραπέζια*», τῶν ὁποίων οἱ συνδαιτημόνες παρατεταγμένοι, ὅμως, σέ παραλληλόγραμμη διάταξη ἐπιχειροῦσαν νὰ λύσουν τὰ δυσεπίλυτα προβλήματα πὸν τοὺς ἐτίθεντο, σὰ νὰ ἐπέλυαν

καὶ σχηματικά τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου. Ἀπὸ τὸ σχεδιασμὸ τοῦ συνεδρίου φάνηκε ἡ πρόθεση τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς νὰ προσδώσει μία πολυεπιστημονικὴ καὶ διεπιστημονικὴ γιὰ τὴν προσέγγιση ἀντίληψη τῆς θεματικῆς του.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μὲ πολὺ φιλότιμο ὁμιλητὲς καὶ συνομιλητὲς ἀπὸ ὄλο τὸ φάσμα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν τεχνῶν ἀνταποκρίθηκαν στὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς τέτοιας συνάντησης καὶ μὲ σαφήνεια στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ ἀποτύπωσαν τὰ μέχρι τώρα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης τους καὶ τίς ἀπόψεις τους πᾶνω σὲ αὐτά. Δέν ἦταν δυνατὸν νὰ ὑπάρξει συμφωνία σὲ ὄλα τὰ ζητήματα. Εἶναι φυσικὸ ὅταν τόσο πολλοὶ ἄνθρωποι συνέρχονται καὶ ὑπὸ τόσο διαφορετικὲς ἐπιστημονικὲς ἢ ἄλλες προϋποθέσεις νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ συμφωνήσουν σὲ ὄλα τὰ σημεία. Κάποιες φορές ὁ τρόπος πὸν ρωτᾶμε προδιαθέτει καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀπαντήσεων. Τὸ προσωρινὸ κείμενο τῆς διακήρυξεως διαγραμματικά δίνει τὰ σημεία σὰ ὅποια συνέκλιναν καὶ πὸν ἀπέκλιναν. Πολλὲς φορές στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας προβλήματα δέν ἐλύθησαν ἢ δέν ἐδόθησαν

* Κείμενο ὁμιλίας στὸ 1ο Στρογγυλὸ Τραπέζι τοῦ Προγράμματος Ἐκδηλώσεων 2003 τῆς Δελφικῆς Ἐταιρείας στὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν τὴν 23ῃ Ἰανουαρίου 2003 ἀφιερωμένο σὲ σχόλια καὶ συμπεράσματα ἀπὸ τὸ 2ο Διεθνὲς Διεπιστημονικὸ Συνέδριο τῶν Δελφῶν (5-8 Σεπτεμβρίου 2002) καὶ σὲ συζήτηση γιὰ τὴ 2ῃ Διακήρυξη τῶν Δελφῶν. Τὸ στρογγυλὸ τραπέζι συντόνισε ὁ πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας κ. Δ. Ραζῆς καὶ ἔλαβαν μέρος οἱ καθηγητὲς κ.κ. Σ. Κεφαλᾶς, Γ. Κωστόπουλος, Κ. Σέκερης καὶ ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου.

κατάλληλες απαντήσεις σε έρωτήματα, γιατί τα έρωτήματα δεν έτέθησαν με ανάλογο τρόπο. Κάπου αυτό σημειώνεται στο κείμενο.

Έκείνο που έντυπωσίασε ήταν ή μέριμνα των συμμετεχόντων να κάνουμε κάτι για να ξεφύγουμε από τον κίνδυνο, όπως είχε έπισημανθεί στον υπότιτλο του συνεδρίου· εκείνον της μαζικής καταστροφής της ζωής στον πλανήτη γη. Πολύ σωστά δεν μιλήσαμε για δυσκολίες ή για κρίση αλλά για κίνδυνο. Δεν διαπίστωσα προσωπικά μία κινδυνολογία, έστω κι αν συχνά έγινε λόγος για τους κινδύνους. Έκείνο που έλέγχθη είναι ότι μία άστοχη τυχόν διαχείριση του κόσμου και της γνώσης από έπιστήμονες, πολιτικούς, οικονομικούς παράγοντες, θρησκευτικούς ήγέτες, πολίτες ενέχει και έγκυμονεί κινδύνους. Όχι μόνο επικείμενους και άορατους αλλά ορατούς και συγκεκριμένους. Το ζήτημα είναι πως θα αποσοβηθούν για να μην καταστραφεί ή ζωή στον πλανήτη αλλά και ή ζωή του καθενός μας.

Χρειάζεται λοιπόν ένας συντονισμός και ένα σχέδιο διάσωσης. Βέβαιο είναι ότι απαιτείται μία στράτευση και συστράτευση για την αντιμετώπιση τέτοιων κινδύνων αλλά και για μία οικοδομητική σύγκλιση (constructive convergence) όλων των ανθρώπων και των προϊόντων τους (έπιστημών, πολιτισμών, θεσμών). Δεν μπορείς να στρατεύεσαι είτε ως έθελοντής είτε ως έπαγγελματίας σε διάφορα κινήματα και να διατηρείς έπιφυλάξεις για τον συμπολεμιστή σου ή να διακρίνεις την ύποψια ή την άμβιβολία στο βλέμμα του για εκείνο που έσύ πιστεύεις ή έκπροσωπείς.

Πιθανόν γι' αυτό να μην έτυχε γενικής αποδοχής ή να έγινε δεκτή με έπιφυλάξεις ή πρόταση για την ανάγκη μιās νέας σφαιρικής ήθικης και ενός νέου ούμανισμού. Η αποδοχή του καινούριου μπορεί να γίνεται αντιληπτή και ως άμφισβήτηση του παλαιού και του ήδη αποδεκτού. Η αντίδραση, όμως, έξαρτάται και από τον τρόπο με

τον όποιο γίνεται ή άμφισβήτηση του παλαιού. Μήπως τελικά πάσχουμε από τη σύγχρονη άρρώστεια της «νεο-πάθειας»; Για παράδειγμα, ο τρόπος που καταλήγει ή νέα διακήρυξη του 2002, έπαναλαμβάνουσα εκείνη του 1995, για να πραγματοποιηθούν οι στόχοι πάνω στα μείζονα προβλήματα που αντιμετώπιζει ή ανθρωπότητα σήμερα. Στο σημείο αυτό μπορεί να διακρίνει κάποιος μιὰ σχετική υποτίμηση των άλλων, των παλαιότερων και μιὰ υπερτίμηση των νέων δυνάμεων. Όλων, δηλαδή, εκείνων που όφείλουν να έχουν ως «φιλοδοξία να έπιτύχουν (αλλά και να δεχθούν ένδεχομένως τους παλαιότερους –ή διπλή έρμηνεία του ρήματος succeed μās υποβάλλει και αυτή την έκδοχή–) σε όλα εκείνα στα όποια όλες οι θρησκείες και όλες οι ιδεολογίες σε όλους τους αιώνες υπήρξαν εύρέως άνεπιτυχείς». Να θελήσουν δηλαδή να όρίσουν έναν νέο τρόπο που θα ένώνει το ανθρώπινο είδος (species). Στην έλληνική μετάφραση της Διακηρύξεως θα προτιμούσα τη χρήση της λέξεως γένος αντί είδος.

Πιστεύω ότι μιὰ τέτοια διακήρυξη, κατ' αυτόν τον τρόπο διατυπωμένη, όση αλήθεια μπορεί να περικλείει για τις ευθύνες θρησκευιών και ιδεολογιών αναφορικά με τον διαχωρισμό των ανθρώπων, την υποκίνηση πολεμικών ή άλλων συρράξεων, θα κάνει να διατεθούν άρνητικά κάποιοι άλλοι σ' ένα προσκλητήριο συμπορεύσεως και συνοδοιπορίας. Σήμερα μάλιστα, και διεφάνη δυστυχώς στο συνέδριο, υπάρχει πέραν του θρησκευτικού φονταμενταλισμού ένα είδος ανθρωπιστικού - ούμανιστικού φονταμενταλισμού που θέλει να αποκλείσει κάθε ιδέα θρησκευτικής έξάρτησης, δηλαδή αναφορās προς κάτι το διαφορετικό από μιὰ αυτο-αναφορά στον άνθρωπο και την αυτόνομή του. Αυτό παρουσιάζει μιὰ δυσκολία για όλους έμās που θα θέλαμε να συνηταχθούμε με όλους τους ανθρώπους καλής θελήσεως για να περισωθεί ή ζωή και που έμπνεόμεθα από αυτήν την Αναφορά.

Δεχόμενοι τὴν ἀπλὴ μέθοδο τῶν τριῶν, ποὺ περιλαμβάνει ἐμένα, τὸν συνάνθρωπο, τὸν Θεό, μπορούμε νὰ *συν-αγωνισθοῦμε* με ὄλους ποὺ ἐπιδιώκουν αὐτὸν τὸν κοινὸ στόχο. Τὸ ἔθεσα σὲ ἐπιστολὴ μου στὸν Πρόεδρο τῆς Δελφικῆς Ἐταιρείας με τὸ πέρασ τοῦ Συνεδρίου, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπήντησε εὐγενικὰ λέγοντάς μου ὅτι ἀπὸ χρόνια ὑποστηρίζει στὰ οὐμανιστικὰ συνέδρια ὅτι «οἱ ἀθεϊστικὲς θέσεις δὲν ὀδηγοῦν πουθενὰ καὶ ὅτι καταβάλλονται σύντομες ἐνέργειες γιὰ τὴ συνύπαρξή οὐμανισμοῦ καὶ θρησκειῶν».

Στοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους καὶ μέλη τοῦ συνεδρίου ἔχει κοινοποιηθεῖ ἡ ἐπιστολὴ μου με τὴν εὐγενὴ φροντίδα τοῦ κ. Ραζῆ. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναλάβω ὅσα ἔγραψα ἐκεῖ ἢ τὴν ὅλη του ἀπάντηση! Κατέληγε ὅτι «ἡ προσέγγιση στὰ προβλήματα τοῦ σημερινοῦ κόσμου πρέπει νὰ εἶναι διεπιστημονικὴ καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσέγγιση ἡ θρησκεία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συμμετέχει».

Ὅπωςδήποτε κάθε μέτοχος συμμετέχει με τὶς προϋποθέσεις του κατανοώντας τὸν ἄλλον, δεχόμενος τὴν ἐλευθερία τοῦ ἄλλου, σεβόμενος τὶς ἀπόψεις του, παραδεχόμενος τὶς ἰδιαιτερότητές του καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλο. Φιλόξενα, δηλαδή, τὸν ἀποδέχεται καὶ τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ χριστιανὸς βέβαια γνωρίζει ὅτι ἡ ζωὴ συνεχίζεται, γιὰ τὴν πιστεύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς στὸν ὁποῖο πιστεύει εἶναι γι' αὐτὸν ἡ Ὁδός, ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή. Εὐχεται νὰ συμβαίνει ἢ νὰ συμβεῖ τὸ ἴδιο καὶ στοὺς ἄλλους. Δὲν τὸ ἐπιβάλλει. «Βλέποντας τὸν ἀδελφὸ του ἀντικρῦζει τὸν Θεό του». Πιστεύει, μάλιστα, σύμφωνα με τὴ διαβεβαίωση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «ὁποῖος δὲν εἶναι ἐναντίον μας εἶναι με τὸ μέρος μας» (Μάρκ. 9, 40) «Ὅς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν». Θὰ υπάρξουν ὅμως καὶ περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες «ὁποῖος δὲν θὰ εἶναι με τὸ μέρος μας θὰ εἶναι ἐναντίον μας» (Λουκᾶ 11, 23). «Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστι, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει». Σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ, ὅμως, καὶ νὰ συμ-

φωνήσῃ εἶναι με τὴ διακήρυξη γιὰ αὐτοδυναμία καὶ παντοδυναμία τοῦ Ἀνθρώπου στὴν οἰκοδόμησή τοῦ κόσμου. Οἱ στίχοι τοῦ «Δελφικοῦ Ὑμνου» τοῦ ποιητῆ Ἰαγγελοῦ Σικελιανοῦ δὲν θὰ τὸν εὑρίσκαν καὶ τόσο σύμφωνο ὅσο καὶ νὰ περιέχονται καὶ σὲ διαφημιστικὸ φυλλάδιο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ ὡς πεμπτοῦσία του γιὰ τοὺς Δελφούς. Ἐκεῖ συνεπαρμένος ὁ μύστης Ἰαγγελος ἀπαγγέλλει:

*«δίχως τὴ βοήθειά σου, ὦ Θεέ, θ' ἀνέβω
στὴν κορυφή*

*καὶ μόνος, με τὶς φρένες μου καὶ με τὰ
σωθικά μου*

*—θὰ περιμένουν στὶς κορφές πιὸ κάτω
οἱ ἀδελφοί—*

*θὰ τραγουδήσω τὴν καρδιά τοῦ Ἀνθρώπου,
τὴν καρδιά μου».*

Δὲν θέλω νὰ παρασυρθῶ σὲ συνειρμούς. Προσωπικὰ ἐλπίζω, ἐκεῖ στὴν κορυφή, ὁ Ἰαγγελος Σικελιανὸς νὰ ἀπέθεσε τὴν καρδιά του στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἔκανε τὴ δική του ἀναφορά. Γιατὶ ἂς μὴ ξεχνᾶμε τὸ στίχο ἐνὸς ἄλλου ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ ποὺ παράδοξα τοποθετεῖ «τὰ θεμέλιά του στὰ βουνά».

Ἄλλωστε «ὁ Θεός», σύμφωνα με τὴ διατύπωση τοῦ μικροῦ ἀγοριοῦ ἐνὸς συνεδρίου, «εἶναι ἓνας ἀέρας ποὺ τὸ πιὸ μπλέ ἀπὸ τὸ γαλάζιο τὸν σχηματίζει». «Ὡς φωνὴ αὔρας λεπτῆς» (προφήτης Ἡλίας). Ζωογόνος αὔρα.

Γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε ὅμως στὴ γῆ θὰ πρέπει λίγο νὰ προσέξουμε μὴ τυχὸν καὶ μᾶς ξεφύγουν τὰ πράγματα καὶ οἱ καταστάσεις ἀπὸ τὰ χέρια μας σὰν τὸν Ἡνίοχο ποὺ ὅλοι θαυμάσαμε στοὺς Δελφούς. Καθὼς κρατεῖ τὰ ἡνία στὰ χέρια του, νομίζει ὅτι ὀρίζει καὶ τὰ ἄλογα, ἐνῶ πρὸ πολλοῦ αὐτὰ ἔχουν ἀποκοπεῖ καὶ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὴ χειραγωγία του. Τὸ βλέμμα του παραμένει ἀκίνητο καὶ μελαγχολικὸ μὴ ξέροντας ὁ ἴδιος πᾶς πῶς νὰ προχωρήσει. Ὁ ποιητῆς Γιάννης Ρίτσος τὸ ἐξέφρασε «ἐπιγραμματικὰ» στὸ ὠραῖο ποίημά του «Ἡνίοχος» (1970):

«Έδω 'ναι ό χάλκινος νέος
 μέ τήν ίδια ταινία στό μέτωπο,
 μέ τ' ασάλευτα μάτια—
 ένδοτικός και ξένος,
 κρατώντας τά σπασμένα ήνια
 μέ ήσυχο χέρι,
 όρθιος
 πάνω στην άπουσία του άρματός του».

Έμεϊς άραγε τó γνωρίζουμε;

Νίκου Άγγελίδη, Τó ταξίδι.

Άπό τήν έκθεσή του στη Γκαλερί «νέες μορφές», 9 Ιανουαρίου - 2 Φεβρουαρίου 2003.

«Χριστός Άνέστη και ζωή πολιτεύεται..»

«Έκείνος μέν άνέστη τήν άνάστασι τήν άπό άπλό θάνατο. Έμεϊς, όμως, έχοντας πεθάνει διπλό θάνατο, διπλή άνάστασι έχουμε. Μιά φορά άναστηθήκαμε χθές άπό τήν άμαρτία. Ταφήκαμε μαζί του κατά τó βάπτισμα κι' έγερθήκαμε μαζί του μέσ' άπό τó βάπτισμα. Η μία, λοιπόν, άνάστασις είναι ή άπαλλαγή άπό τά άμαρτήματα. Η δεύτερη δέ άνάστασις είναι εκείνη του σώματος. Ο Χριστός μās χάρισε τή σπουδαιότερη, άς περιμένουμε και τή λιγώτερο σπουδαία. Η πρώτη είναι πολύ μεγαλύτερη άπό τή δεύτερη. Διότι πολύ σημαντικώτερο είναι νά άπαλλαγή κανείς άπό τήν άμαρτία παρά νά άναστή σωματικά. Άρα, αν αίτία τής πτώσεως είναι ή άμαρτία, αίτία τής άναστάσεως θά είναι ή άπαλλαγή άπό τήν άμαρτία... Αυτή τήν πρώτη άνάστασι άναστηθήκαμε έμεϊς άπό καιρό, όταν βαπτισθήκαμε. Κι' όσοι καταξιώθηκαν νά βαπτισθούν άπόψε (σημ.: τó Μέγα Σάββατο προς τήν Κυριακή του Πάσχα βαπτίζονταν εκείνο τόν καιρό οί κατηχούμενοι)..., προχθές ήταν άκόμη δέσμοι στην άμαρτία, αλλά άναστήθηκαν μαζί του. Έκείνος κατά τó σώμα πέθανε και κατά τó σώμα άνέστη.

Αυτοί κατά τήν άμαρτία ήταν νεκροί κι' έλευθερώθηκαν κι' άναστήθηκαν άπό τήν άμαρτία. Η γή, αυτή τήν έποχή, ρόδα και γιούλια και τά λοιπά άνθη μās δίνει. Και τά δροσερά νερά ρέουν μέ περισσότερη φαιδρότητα στα λιβάδια. Μή θαυμάσης, αν άπό τά νερά βλάστησαν άνθη. Η γή όχι άπό μόνη της, αλλά μέ τó πρόσταγμα του Κυρίου ντύνεται τή χλόη... Και στις αρχές τά νερά έβγαλαν ζωα κινούμενα. Λέγει ή Γραφή: “Έξαγαγέτω τά ύδατα έρπετά ψυχών ζωών”. Και τó πρόσταγμα έγινε πραγματικότητας κι' εκείνη ή άψυχη ύλη έβγαλε ζωντανά όντα. Έτσι και τώρα: “Έξαγαγέτω τά ύδατα” όχι έρπετά ζωντανά, αλλά πνευματικά χαρίσματα. Έβγαλαν τότε τά νερά ψάρια χωρίς λογικό κι' άφωνα. Έβγαλαν τώρα ψάρια λογικά και πνευματικά, ψάρια που τά έπιασαν οί Άπόστολοι. Διότι τούς είπε: “Δεύτε και ποιήσω ύμās άλιεις ανθρώπων”. Κι' έννοούσε αυτό τó είδος άλιείας».

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

(Λόγος κατά μεθούτων και εις τήν Άνάστασιν PG 50, 439)